

<http://artnodes.uoc.edu>

INTRODUCCIÓ

Futurs especulatius de l'art «Què passaria si...?»

Vanina Hofman

Ajudant de recerca

Estudis d'Arts i Humanitats (UOC)

Pau Alsina

Professor

Director de la revista *Artnodes*

Estudis d'Arts i Humanitats (UOC)

Data de publicació: juny del 2017

Abordar l'art des de l'aspecte especulatiu implica pensar també altres possibles mons, a partir de la invenció de futurs que escapen a la lògica de la continuïtat i que guarden la possibilitat de sorprendre'ns. Vol dir preguntar-nos pel «què passaria si...» i completar així la segona part de la frase tal com ho faria l'«idiota», aquell personatge conceptual capaç de generar l'interstici per a l'emergència d'altres preguntes, les que no donen per fet les conclusions ni pressuposen esgotats els significats d'allò que es busca conèixer. Especular és formular aquestes preguntes en forma de ficcions de futur, i buscar-hi respostes possibles sense avergonyir-nos del dubte ni del balboteig. Especular sobre el futur és fer-ho també sobre el present i el passat, crear fabulacions contemporànies, relats densos que condueixen al pensament.

Aquestes ficcions de futur porten implícit un gest de reposicionament que dispersa l'ideal d'un origen primigeni en el passat i multiplica els presents de l'enunciació al marge de l'impuls de la seva racionalitat retrospectiva. Un moviment que s'obre cap als futurs, en plural, no pot tenir sinó la seva contrapartida en totes les conjugacions temporals. Una obertura que tensa i esquerda «l'hegemonia del present» i, si estem suficientment atentes, serem capaces d'observar els traços de discontinuïtat i atzar en aquestes

esquerdes, oblits i mites, dels quals podrem estirar per construir altres narratives «capaces d'oferir-nos una Terra [*earth*] completament diferent davant la qual vam estar cecs», tal com ho expressa Rick Dolphijn en el seu article inclòs en aquest número.

Aquestes obertures poden ser enteses com a pràctiques creatives, resultat d'una activitat sempre relacional entre els humans i els seus entorns, i immanent al procés de la vida (Ingold, 2009). D'aquesta manera, l'especulació com a eina de ruptura no pot dirigir-se cap a *un* futur ni construir *una* història. És en la pluralitat de perspectives que reconeix on guanya el seu sentit poètic i polític. A través d'aquest cúmul de relats dispersos –i la dispersió dels quals els protegeix de convertir-se en veritats dominants– és com s'exploren els múltiples senders i les històries ignorades o omeses de les arts, que inclouen artistes, materials, tecnologies o zones geopolítiques excloses dels relats repetits i comunament acceptats.

El número present d'*Artnodes* reuneix algunes d'aquestes obertures que conviuen en les seves diferències, que tensen, esquerden, obren món, que visualitzen la tensió entre l'ordre de les coses i els discursos construïts o, en altres paraules, entre el fluir de la vida i els sistemes amb els quals l'hem explicat. Aquests articles sorgeixen en relació amb els debats duts a terme en el congrés

homònim que va tenir lloc al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB) i a Arts Santa Mònica els dies 27, 28 i 29 d'octubre del 2016.¹

El número present comença amb el «A manifesto for metallic avant-garde» («Manifest per a una avantguarda metàl·lica»), de **Radek Przedpelski**, que s'estructura entorn a la pregunta: «Com pot ser atemporal l'art?». O, dit amb altres paraules: «Com pot operar contra el temps l'art i beneficiar aquells que ens succeeixin?». El relat de Przedpelski s'articula com una resposta etològica, ètica i estètica a aquesta qüestió, en què s'associen conceptes filosòfics de Deleuze i Guattari, i d'alguns dels seus interlocutors filosòfics, en el seu acord i desacord amb diverses pràctiques artístiques; un experiment que busca afirmar «la creença en el futur» nietzschiana, en paraules del propi autor; un exercici que advoca per un futur de l'estètica contínuament «problemàtic, per preservar-ne el potencial creatiu», irreductible a l'anticipació, al càlcul i a la predicció. Un futur aliè a qualsevol formulació lineal, esquerdat, en renovació contínua.

Si Przedpelski ens introdueix la narrativa deleuze-guattariana, **Rick Dolphijn** a «The Cracks of the Contemporary» («Les esquerdes d'allò contemporani») l'encarna amb una lucidesa especial. En el seu text, Dolphijn aborda la problemàtica central d'aquest número: pensar l'art en relació amb el temps –passats, presents i futurs virtuals, actuals, absents, permanents, irrelevantes i especulatiu que es posen en joc des d'una perspectiva ancorada i materialista. A través del seu relat, Dolphijn va teixint elements de la literatura i la filosofia amb la finalitat d'evidenciar aquells moments de crac –ruptura, fallida, esclatxa– que alteren la linealitat del temps i l'hegemonia del present en termes econòmics, polítics i socials, i segueixen jugant amb aquest darrer mentre ens enfrontem «a una Terra [earth] que per alguna raó vam ser incapaços de pensar amb anterioritat».

«El present territorialitza la Terra [earth], les realitats econòmica, social i política, mesura el món, el repara i intenta realitzar-lo d'acord amb els seus estàndards [...]. Sempre massa ràpid. Perillosament ràpid», assenyalarà Rick Dolphijn en la seva narració. És contra d'aquesta acceleració del món, sofisticada i intrusiva, pròpia del sistema capitalista, que **Rafael Pinilla** especula en el seu al·legat per una «comunitat del cansament». Conjurar la preeminència de la productivitat i l'acció, amb la subversió que implica el «cansament» i la «lentitud» en la contemporaneïtat, ja que «si no som capaços de plantejar una mena de «resistència onírica», la temporalitat 24/7 neutralitzarà qualsevol possibilitat d'imaginar –de somniar– un futur millor», assenyala Pinilla. A través de l'art i la literatura –al·legats sobre els marges de les «ocupacions quotidianes» i la *vita activa* que se'ns imposa–, es pot constel·lar un passat per al cansament com

a resistència i, en el mateix moviment, imaginar un futur amb noves estructures per a la reapropiació dels nostres cossos i els seus temps, colonitzats, fragmentats i accelerats.

Sobre el rol dels *cossos* en la construcció d'imaginari i en les pràctiques de futur en l'art, també se centra l'article d'**Emma Brassó**, la qual en el seu text (i la paraula *text* aquí no és atzarosa) qüestiona un altre dels grans tòpics del capitalisme: el ser autèntic. «Sigues tu mateix/a!» se'ns demana, però en realitat se'ns està dient: «Fingeix que ets tu mateix/a mentre representes el rol que esperem de tu». Les paraficcions s'entenen com a estratègia per a anar més enllà dels estereotips de raça, gènere, creença mentre aquests s'evidencien i qüestionen. L'autora analitza diferents casos de creacions «paraficcional» (Donelle Woolford, Reena Spaulings, Barbara Cleveland i The Atlas Group), per mitjà dels quals «es modifiquen certes expectatives sobre qui està legitimat per produir i presentar, per dir i veure». Brassó imagina –i, llavors, proposa– un futur proper on els artistes paraficcional es multipliquin i es tornin ubics.

Brassó descriu algunes de les pràctiques paraficcional com a postidentitàries. **Jazmin Adler** també brega en el seu treball amb qüestions identitàries, però aporta una visió diferent en la qual no és la multiplicat d'un mateix la clau que permet imaginar altres futurs per a l'art, les seves històries i institucions, sinó la pluralitat de territoris i geopolítiques que aquest compregui. Adler, en el seu relat, desfà l'entramat dels idearis de modernització i futur específics del cas argentí amb què treballa, i els «successos institucionals oscil·lants». Troba en aquests aspectes la clau per a comprendre la història de les pràctiques d'art, ciència i tecnologia en aquell país, i les maneres amb què les institucions locals han assumit aquests encreuaments disciplinaris. El «futur» apareix en l'autora ancorat, arrelat, situat. El «futur» no és un genèric, un temps homogeni; és, en canvi, un horitzó que construeix món.

Adler exposa el seu anàlisi a través del cas de dues propostes (*Elevaciones*, de Leo Nuñez, i *Hysterical Machines | Mega Hysterical Machine*, de Bill Vorn) exposades en el context del Novembre Electrònic a Buenos Aires. Una exposició és també el punt de partida de l'article de **Federica Matelli**. Aquesta última se centra en *Speculations on Anonymous Materials*, que comissaria Susanne Pfeffer al Museu Fridericianum de Kassel, per tal d'abordar qüestions tan centrals a la temàtica d'aquest número com la «futurització» del present i la «presentització» del futur, en relació amb la reflexió sobre l'*hiper* i la *trans* esteticització del quotidià en la societat actual; «sobretot, en la seva forma de capitalisme artístic ultradigitalitzat».

Federica Martini contribueix en aquest número centrant-se en l'anàlisi de casos en els quals es visualitzen i reconstrueixen pràcti-

1. Coorganitzat pels grups d'investigació Art, Arquitectura i Societat Digital (AASD), i Art, Globalització, Interculturalitat (AGI), ambdós de la Universitat de Barcelona, i el grup d'investigació Mediacions de la Universitat Oberta de Catalunya en el context dels seus projectes d'investigació respectius: «Art, arquitectura i noves materialitats» [HAR2014-59261-C2-1-P], «Cartografia crítica de l'art i la visualitat en l'era del global: Noves metodologies, conceptes i enfocaments analítics» [HAR2013-43122P] i «D-FUTURE: Pràctiques de futur, espais de creació digital i innovació social» [CSO2014-58196-P]. Per ampliar la informació sobre el congrés Art i Futurs Especulatiu, es pot visitar l'enllaç següent: <<https://artfuturesconference.wordpress.com/>>.

ques artístiques vinculades a la producció i a la cultura industrial, i fa èmfasi en els materials, la materialitat i els processos de producció. La majoria d'aquestes històries sorgeixen d'arxius informals, tant dels tallers dels propis artistes com de les fàbriques on va tenir lloc la seva praxi. Martini realitza un exercici de relectura històrica de l'art i en ressalta zones poc treballades, o directament ignorades, en els relats oficials. I ho fa arqueològicament, centrant-se en l'evidència dels vestigis materials de les obres i de la comprensió del seu procés de creació tàcit, com altres formes testimonials que van més enllà de la meta-informació, contingudes en els relats orals, la història i els documents.

Una perspectiva diferent i, gairebé com a contrapunt de la presentada per Martini, és la que adopta **Marc Koscijew** en el seu anàlisi de la materialitat de la documentació i les seves pràctiques associades. Koscijew ressalta en el seu recorregut la importància de la comprensió de la documentació com a mode de materialització de la informació artística.

Des de perspectives diverses, tots aquests articles s'animen a abordar el «què passaria si...». Especulen passats, multipliquen presents i proposen futurs. Obren esquerdes.

BIBLIOGRAFIA

- DELEUZE, G.; GUATTARI, F. (1991/2006). *¿Qué es la filosofía?* Barcelona: Anagrama.
- DELEUZE, G. (1986). *Foucault*. Barcelona: Paidós.
- ERNST, W. (2012). *Digital Memory and the Archive*. Minneapolis: Minnesota University Press. <<https://doi.org/10.5749/minnesota/9780816677665.001.0001>>
- HUHTAMO, E.; PARIKKA, J. (eds.) (2010). *Media Archaeology. Approaches, Applications and Implications*. Berkeley / Los Angeles / Londres: University of California Press.
- INGOLD, T. (2009). «The Textility of Making». *Cambridge Journal of Economics*. Vol. 34, núm. 1, pàgs. 91-102.
- LATOUR, B. (1998). La tecnología es la sociedad hecha para que dure. En: M. Doménech; F. J. Tirado (eds.). *Sociología simétrica*. Barcelona: Gedisa.
- STENGERS, I. (2010). *Cosmopolitics 1*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- ZIELINSKI, S. (2006). *Deep time of the media: toward an archaeology of hearing and seeing by technical means*. Cambridge, Mass.: MIT Press.

Cita recomendada

HOFMAN, Vanina; ALSINA, Pau (2017). «Introducció». A: «Futuros especulativos del arte» [node en línia]. *Artnodes*, núm. 19, pàgs. 2-6. Universitat Oberta de Catalunya. [Data de consulta: dd/mm/aa]. <<http://dx.doi.org/10.7238/a.v0i19.3122>>

Els textos publicats en aquesta revista estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement-Sense obres derivades 3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que citeu l'autor, la revista i la institució que els publica (Artnodes. Revista d'art, ciència i tecnologia; UOC); no en feu obres derivades. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nd/3.0/es/deed.ca>.

CV

Vanina Hofman

Ajudant de recerca
 Estudis d'Arts i Humanitats (UOC)
vhofman@uoc.edu

UOC
 Av. Tibidabo 39-43
 08035 Barcelona

Vanina Hofman és assistent d'investigació al departament dels Estudis d'Arts i Humanitats de la Universitat Oberta de Catalunya, a més de productora cultural independent. Estudia pràctiques plurals i divergents per a la preservació i arxiu de les *media arts*. S'interessa en concret pels processos implicats en la construcció del record i l'oblit en la cultura digital, les històries de l'art no convencionals i les materialitats digitals. Vanina es va llicenciar en Disseny d'Imatge i So per la Universitat de Buenos Aires (UBA). Té un màster en Comissariat i pràctiques culturals en arts i nous mitjans pel MECAD/Universitat Ramon Llull. També és doctora per l'Internet Interdisciplinary Institute (IN3) /Universitat Oberta de Catalunya.

Des del 2006 coordina la plataforma independent Taxonomedia i ha organitzat diverses activitats a l'Argentina, Espanya i Colòmbia.

És membre del Mediaccions Art Matters Lab, un col·lectiu de recerca en mitjans i cultura digitals (Universitat Oberta de Catalunya) i del grup d'investigació Art, Arquitectura i Societat Digital de la Universitat de Barcelona.

<http://taxonomedia.net>

CV

Pau Alsina

Professor dels Estudis d'Arts i Humanitats (UOC)

Director de la revista *Artnodes*

palsinag@uoc.edu

UOC

Av. Tibidabo, 39-43

08035 Barcelona

Doctor en Filosofia per la Universitat de Barcelona. Professor dels Estudis d'Arts i Humanitats de la Universitat Oberta de Catalunya, on coordina i imparteix assignatures d'art i pensament contemporani. Professor del màster de Comissariat d'art digital de l'Escola Superior de Disseny, centre adscrit a la URL. Director de la revista *Artnodes*, dedicada a les interseccions entre art, ciència i tecnologia. Cofundador i membre de l'equip coordinador de YASMIN, xarxa d'art, ciència i tecnologia (ACT) dels països mediterranis impulsada per Unesco Digiarts, Leonardo/ ISAST, Olats, Artnodes/UOC i Universitat d'Atenes. Ha col·laborat amb diverses institucions públiques i privades en la configuració de polítiques culturals vinculades a l'art i la cultura digital. També ha impulsat esdeveniments interdisciplinaris com la trobada Sinergia o el Congrés Internacional Art Matters. Ha escrit diferents llibres, capítols de llibre i articles sobre les interseccions entre art, ciència i tecnologia i pensament contemporani. Actualment investiga en l'elaboració d'una aproximació neomaterialista a l'art i la cultura contemporània.

